

Colecția PARASCA FĂT

Credințe și obiceiuri de vară

Ispasul (Paștile cailor)

Ispasu îi o sărbătoare a marhălor. Zice că la Ispas caii au pauză on ceas; că numa on ceas ei nu mânâncă, atunci, la Ispas, în zua de Ispas; de-acoale mânâncă; până-i lume în veci tăt mânâncă calu și roade, da' la Ispas numa on ceas are pauză: se opré și nu mai mânâncă nimic. Așe îi.

Și ninta ceie căiască, cum îi zicem, o strîngem (la Ispas) ș-o punem în casă, ș-o punem pe după icoane și pe paturi și pe jos și pe tăt locu și călcăm pe ie și-nchidem ușa. Mninose în casă frumos; așe, te rădica mminosu cât de mândru era și gândeai că te saturi cu ceva, de mminosu-acela fain.

Am umblat pe nintă căsenii, tăt așe (încolo și-ncoace). Am ținut ușan-chisă preț de-on jumăta' de ceas. Ș-apoi până-n ceie zî nu am strâns-o di pe jos. Pân-a doua zî nu s-o măturat pe jos, nu s-o strâns ninta; tătă o rămas p-acolo. Di pe paturi ai ținut-o jos. De la icoane... acolo o rămas ș-apoi până s-o uscat. Noa, așe am făcut. Noa. Așe o fo' când am fo' io cocoană, așe de vo zece ai. Aducem până-i lume nintă di pe lângă vale, di pe unde putém, tăt strîngém, da' atunci, dimineată. Dimineată bună merém și strîngém; abde o vidém de cules. Atunci ai făcut și-n casă. Atunci ai făcut paturile și ai făcut coronițele ș-am scos vacile-n ciurdă ș-am făcut coronițele și le-am pus în coarne. Mnicuță, așe, mnicuță. Și tăt înt-aceie zî culegém călcuță(e) di cele galbine și făcem cununiță pe sir de nintă - că era lung - și puném în corn la vacă și meré-n ciurdă. Nu numa io, tâte femeile făceau așe. Tâte huc. Zice că nu le strică străgoile cu laptile. Dacă le pui în corn de-acele în zua de Ispas, nu le mai poate lua laptile. Pe nintă am pus călcuță. Nu le-am numărat. Num-așe. Num-atunci s-o făcut; apoi de-acoale s-o lăsat. Io am avut vo zece-unșpe ai, can așe.

De la Luchiana Făt, 75 ani, 26 febr. 1996, Desști

La Ispas, la noi se pune nintă, așe, pe la porți.

De la Susana Bel, 60 ani, 2 mai 1997, Cufoaia

Florile de leac trebe culesă până-n Ispas că dup-ace Fata Pădurii le ciuntă vârvu și nu mai au bun de leac.

De la Ioana Cora, 75 ani, 11 februarie 1996, Bârsana

Rusaliile

De la Rusalii înainte te poți scălda. Trebe să mânânci caș dulce ș-apoi te poți scălda.

De la Luchiana Făt, 75 ani, aug. 1996, Desști

La Rusalii se pune tieri, crengi de tieri pe la porți. Așe o fost obicei din bătrâni.

De la Susana Bel, 60 ani, 2 mai, 1997, Cufoaia

A tria zî de Rusalii nu-i scrisă pe călindari cu roșu și se sărbătorește. Un om de-acoale, din satu vecin, din Sârdi, o lucrat cu fân ș-acela

Mândru meu nu-i hâd deloc,
I subțire la mijloc
Și știe a mă-nvârti
Și știe a mă ibdi.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

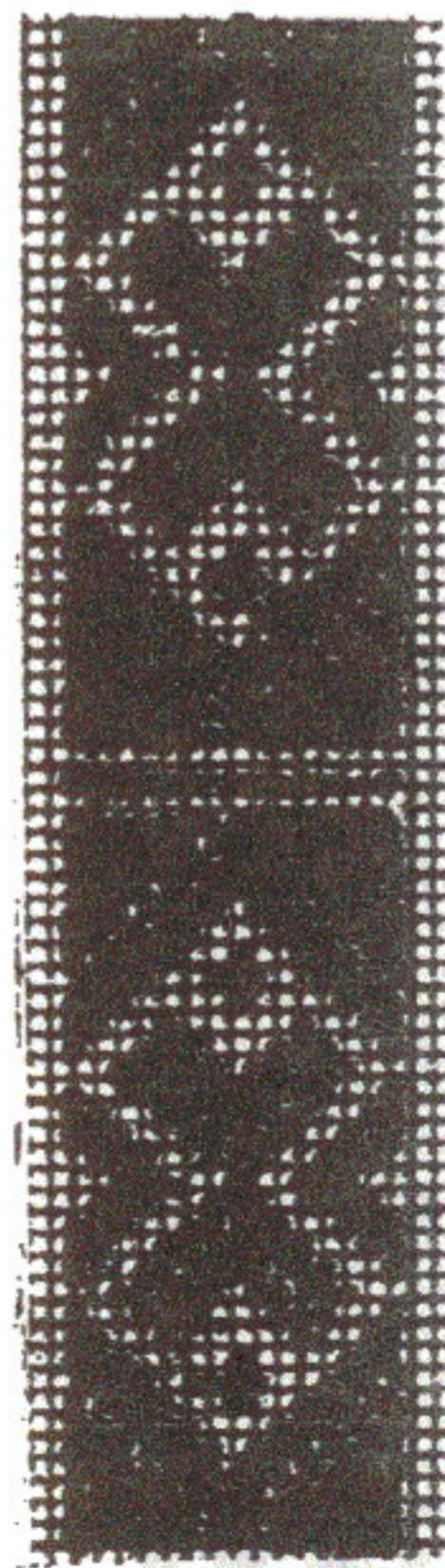
1661.

- Vină, bade, că eu mor
Și mă duce la doftor
Și de n-a ști mama bine
C-am mârș la doftor cu tine,
Și să știi, bade, că mor,
Nu pot duce a tău dor.
- Hai, mândră, cu tine-oi si
Și nu te-oi lăsa muri
Că mămuca nu mă lasă
Să mă duc la voi acasă.
Mândră, uită-te la mine
Dacă-ți ibdesc ochii bine
Că-i păcat să putredească,
Dacă-i fecior, să ibdească.
Ochii tăi îs ca mura,
Da' mai dulce-i gura ta,
A ta guriță i dulce -
Când sărut, nu m-aș mai duce,
Gura ta-i gură de mnere -
Când te sărut, n-aș mai mere.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1662.

Izvoraș cu apă rece
P'ângă casa mândrii trece,
Iese mândra să se spele -



Lupul își schimbă părul,
Da' năravu ba.

Află dragostele mele,
Stă în loc și se gândé
Numa la dragostea mé,
Sta-u-a-n loc și s-a gândi
Cu dragostea cum a si
Ș-apoi s-o bată vântu
Să n-o știe urātu:

Urātu pe unde mere
Face tare multe rele,
Urātu pe unde-ajunge
Inimioara numa plânge.

Colecția DUMITRU IUGA, Sălișteța de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1663

Pe rātu cu florile
Paște badea oile,
Ține-n brață-o rânduné,
Nu-i rânduné cum am zís
Da' -i mândruța lui c-o plâns.

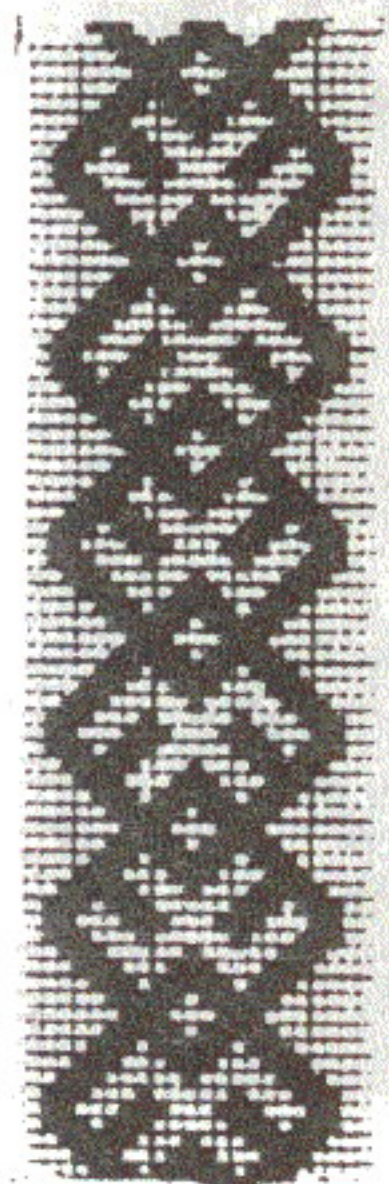
- Nu plânge, mândruțioară,
Nu-mi face și mie boală
Că noi doi dacă-om muri
Nu-i popă-a ne prohodi.
Știu că mă-ta nu mai vré
Să te măriți cu mine,
Da' eu, mândră, te iubesc
Și cu tine-am să trăiesc
În mijlocu codrului,
La poalele muntelui,
Lângă oițele mele -
Neamurile tale-s rele
Și nu ne-or primi la ele.

Colecția DUMITRU IUGA, Sălișteța de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1664

Ină, bade, când și când
Nu tăt zíce că n-ai rând,
Ină, bade, câteodată
Nu lăsa calea uitată
Și pe mine supărată.

Colecția ION VANCEA, Săpânța.
De la Maria Stan, 45 ani, 1974.



atunci, a tria zî de Rusalii, și l-o băgat în hambar - au hambare la noi, așe, unde să se pună fânu, nu în șuri - și l-o băgat în hambar, o așăzat tăt fânu - o avut vo tri cară de fân - l-o așăzat acolo și pe când o dat Dumnezău Sfântu și o vinit o vreme ș-o ploaie ș-o trăsmit în hambar și tăt fânu i-o ars.

A tria zî de Rusalii nu-i slujbă la beserică. La catolici.

De la Gheorghe Moș din Buzești, 70 ani, 25 ianuarie 1998, Tâmaia

În zua de Rusalii nu se fă joc, nu se fac nunți. Mărioara lu C. ș-o măritat fata-n Giulești, după bărbatu-so, dup-aiesta, și frate-so o zinit la nuntă. L-o omorît un motor; pe Petriuca, pe fratele-i Mărioarii lu C. Și la vo câțva ai l-o lozit on motor și pe el, pe mnirele- acela ce-o fo' -n zua de Rusalii și-i cu șor pe zilele lui, îi sucit.

Ș-o zinit la noi și ne-o chemat în nuntă, că suntem neamuri di pe bunica, mama tatii. Ș-o zís bărbatu-mnio cătă moașa, Dumnezău o ierte:

- Hăi moașă, nu faceți nuntă-n zua de Rusalii că s-a-ntâmpla ceva nenorocire.

- Da io nu știu de-acele, o zís.

- Nu știi?

- Îi ști!

Adică pe fecior, pe Petriuca ei, l-o omorât ziind la nuntă din Timișoara, că-n Timișoara o fost ei. Amu-s duși tătî în America, frații-i Mărioarii. Ziind la nuntă, nu știu unde - numa-ntreabă pe Mărioara-n ce loc, unde o scoborât din mașină să... nu știu ce să regleză el acolo la mașină- napoi, amu ce, ș-o zinit altu și l-o luat din plin și păstă cap i-o trecut și pe loc l-o omorât. O zinit în noaptea de Rusalii - spre zua de Rusalii o zinit - noaptea, să sie pe zî la nuntă, să sie nănaș. Noa, aceie ț-o fo nănaș, c-o fo mormântare! Și pe el la vo câțva ai, pe mnire, l-o tamponat alt motor și-i... Doamne feri, îi sucit. Nu-i bine-n zua de Rusalii. Îi ca zua de Paști. Ca zua de Paști - coborârea duchului sfânt pe pământ îi în zua de Rusalii, care sfîntește apele. Da. Nici joc. Nimnic nu-i slobod în zua de Rusalii! Nimnic, absolut.

O zís bărbatu-mnio cătă ei:

- Faceți luni la Rusalii, că nu-i așe mare păcat, da-n zua de Rusalii nu-i bine!

- A, că noi nu știm de-acele!

Noa, apoi o știut; apoi Doamne, fecioru frumos ce-o fost Petriuca cela! Da, asta s-o-ntâmplat! Așe i s-o-ntâmplat în zua de Rusalii la familia asta. Noi nici n-am mărș la nuntă; le-am trimăs dar, am trimăs bani, nu știu cât am trimăs, că noa, mni-o fo' moașă cu Aurel, m-o scăpat di la moarte și de spital, să nu mă ducă la Sîditi (Sighet) și... da la nuntă n-am mărș. I-o murit fecioru. Cel mai frumos din familie o fo'. Cel mai fain băiat. O avut can 25, 28, can așe o fo'.

Îi sărbătoare de Duchu Sfânt, Rusaliile. Di ce-s tri sărbători: Tatăl, Fiul, Duchu! De-ace-s tri sărbători la Rusalii. Tri sărbători la Paști, tri sărbători am ținut la Sâmpetru, în veci. Tri sărbători! Îi Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Asta-i. Asta -așe o fo'!

A mneu le-o spus: "nu faceți". Că zíce: "și popa o zís să nu facem, d-apoi zíce, noi facem în zua de Rusalii că cât de mândru-i, cătă lume-i la Rusalii; tătă lumea-i (îmbrăcată) de sărbători. Noa, o fo' de sărbători apoi. Petrecane. Pe zua de Rusalii o fo' cela mort.

O făcut nuntă. Pe el l-o-nmormântat după nuntă, nu știu, la vo o săptămână; l-o dus la spital, l-o împtietrit. Heaba! O fo' mort și mort! În sărbătorile oprite nu-i voie a fa' tambalauă și nunți și botez și de-acele. Nu-i voie! Nu-i voie! Dumnezău îl pedecșé p-acela ce lucră cu de-acele

*Pruncii buni înveselesc inima părinților,
Cei răi sunt pricină de supărare.*

lucruri. Io... n-am scris, io nici n-am făcut io legea lu Dumnezău; El o' făcut-o. Io grăiesc ce-am văzut, ce-am auzit. A mneu o zîs: "nu faceți, că n-a si bine. Nu faceți nuntă! Faceți luni", o zîs.

- D-apoi c-amu tătă lumea-i chemată pe zua de Rusalii, api amu, noa... C-o fo' tare frumoasă fată, vestită! Ei n-o știut atunci; până pe marți după nuntă; apoi le-o spus, că s-o temut de mă-sa, de moașa, de bătrână, că trăie ie, că să nu moară bătrâna. Ş-apoi o spus că-i bolnav, că-i în spital, că-i nu știu ce ş-apoi le-o spus pe sară c-apoi o murit. La nuntă n-o știut. N-o știut. Nu le-o spus nime. Frate-său



Foto: Dumitru Iuga - De Rusalii, Budești, 2001

celalalt, Vasalie, el o fost cu el, noa. Ei doi frați o fo'-n Timișoara. Numa n-o zinit nime la nuntă și ciuda lor că n-o zinit și le-o promis și n-o zinit de nănaș! Cum a zini? C-o murit ziind pe drum.

De la Luchiana Făt, 77 ani, 20 mai 1998, Desești

Sărbătorile mari trebe cinstite că sărbătorile mari au prilej. Dacă lucrî, dacă tai... Am pățit așe c-am tăiet; mni-o pticat să tai găină, o ... găscă, o' ce-am tăiet. După... n-o trecut două-tri săptămâni, o trebuit să tai animalu din grajd. Am păgubdit. Așe am fo' noi. Noi așe am fo'.

De la Luchiana Făt, 77 ani, 11 iunie 1998, Desești

Sânzienele, 24 iunie

Am cules Sânziene; acele s-o ținut pântru tăt anu. Dac-o fost un om bolnav, i-o pus de-acele și i-o făcut on ptic de ceai; din zua de Sânzâiene aduse. Acele-o fo' de leac, c-o zîs că zua de Sânzâiene, Maica Precurată, ié ş-o dat aceie sfântă zî, să sie cinstită: Sânzâienele. Ş-atuncea sânzâienele, bureanu-acela galbân, cu floare galbână, așe mare, și de-acele, când era un om bolnav sau un copil dacă nu puté să doarmă-n leagân, la coptil nu-i făce ceai; puné p-on cărbune v(r)o tri flori de-acele și-l afuma, să fugă duhurile cele rele di cătă el, c-o fost din zua de Sâzâiene culesă. Api, la mai mare, puné și făcé ceai și be ceai dint-acele.

De la Ioana Cora, 75 ani, ian. 1995, Bârsana

Am făcut cununiță de sânziene pentru fiecare membru a familiei și și arunca pe casă. Și arunca unu pântru tăți.

Cununița o am făcut de flori colorate, flori din iarbă, flori de ghizdei și flori de sânziene galbine.

Care o căzut, zîce că n-are năroc de viață și care cădé mai sus, acela are mai mult năroc de viață. Nu le-am mai luat de pe casă.

Florile le culegeu fetele; ne abătem așe, în grup. Le aruncam să videm care-a trăi mai mult. Zîcém: arunc pentru cutare, pentru cutare. Noi credem așe că asta așe s-a întâmpla.

Le culegém după- masă, înainte de a le arunca, di pe rături, di pe mniezunie (hat).

De la Ana Domuța, 74 ani, 21 iunie 1995, Băița de sub Codru

*Prietenul vechi și vinul vechi
Sunt mai bune decât cele noi.*

1665.

Câte doruri le-am dorit
Tăte le-am cântăluit,
Numa doru bădiții
Nu-l mai pot cântălui:
Pus-am lut și pus-am sare -
Doruțu trage mai tare,
Pus-am sare, pus-am lut -
Doruțu trage mai mult.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1666.

La fântână, la izvor,
Când s-adună dor cu dor
Se sărută până mor;
Dorurile se sărută,
Șohan ele nu se uită.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1667.

Știi, bade, cât te iubesc
Și la tine mă gândesc,
Când tu ești cu mine-n casă
Măsurile-ți nu mă lasă,
Eu sărut buzele tale
Și sunt mândră, mândră tare

Că buze ca ale tale
Nime în sat nu mai are;
Și de-ar si, n-aș săruta
Că mai mândru mi-i badea:
Luni și marți se veselește,
Duminica iar horește.

Colecția ION VANCEA, Rona de Jos
De la Maria Fetico, 36 ani, 1976

1668.

Suflă vânt de la Brașou
Pe fereastă la bdirău,





Suflă vânt de la Orade -
La inimă rău mă arde:
De-ar sufla de la Braşău
Nu m-ar arde-aşé de rău.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliştea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1669.

Du-te, supărare, -n codru
Şi mă lasă cu-a meu mândru,
Du-te, supărare, -n rât
Şi mă lasă mai la rând -
Cu badea oi si oricând.
Colecția ION VANCEA, Rona de Jos
De la Maria Fetico, 36 ani, 1976.

1670.

Izvoraş cu apă rece
P'ângă casa mândrii trece;
Iese mândra să se spele,
Află dragostile mele,
Stă în loc şi se gândé
Numa la dragostea mé,
Sta-u-a-n loc şi s-a gândi
Cu dragostea cum a si.
Colecția ION VANCEA, Rona de Jos
De la Maria Fetico, 36 ani, 1976.

1671.

Izvoraş cu apă rece
P'ângă casa badii trece,
Iese badea să se spele -
Dă de lacrimile mele.
Da' încă nu-i supărat
Că mândra l-o aştepat:
Şapte gurițe i-o dat
Şi de dor l-o stâmpărat.
Colecția ION VANCEA, Săpânța
De la Maria Frasin, 34 ani, 1976.

1672.

Mă duc sara pe uliță,
Văd pe mândra la portiță

Împleteu cununi de flori de sânziene și le arunca pe căși - era cășile învălitate cu paie, și acătau. Apo(i), care pica jos, ala muré în anu acela și care rămâne acătată, acela trăie mai mult. Numa o dată era voie s-o arunci. Se făc pântru tăți din casă.

Cununa rămâne acolo. Era ca ș-on fel de obicei. Făceu pântru casa, fiecare.

Apo(i) căn(d) o aruncam zicém:

Sânziene, sânziene,
Care va trăi
Acolo veți rămâne,

Care a pica
Moartea l-a mânca.

De la Cornelia Brândușe, 64 ani, 22 iunie 1995, Băița de sub Codru

Am făcut o coroniță numa din flori de sânziene. Ş-o aruncam pe casă. Di cătă sară o am făcut. Culegém sânziene și le luam la mână și le ducém la beserică în zua de Sânziene. Le aducém acasă, le puném pe șifon să se uște, le băgam su grindă și le aruncam în foc când era vreme gre, să se împrăștie tunetele și trăsnetele.

Coronița am făcut-o pântru căți o fost în casă. Nu știu pântru ce am aruncat-o; numa de modă.

N-am mai luat coronița di pe casă. O luat-o vântu, o(r) ploaia.

Io atâta știu; nu-n tăt satu-i un fel de vâlaș (obicei).

De la Maria Zah (Măria Uănuțului), 75 ani, 22 iunie 1995, Urmeniș

Aruncam sânzienile în patru locuri pe casă. Stăte până picau ele di pe casă, se usca. Care nu să acăta, zice că acela n-a trăi până la cele Sânziene.

Apo(i) se suié și cu scara să le poată pune.

De la Găvrilă Pop (Găvrila Florii Turcului), 75 ani, Aurica Pop, 64 ani, iunie 1995, Băița de sub Codru

Merém fiecare de măgan, nu merem cu nime. Strângém flori di pe rături. La Sânziene am făcut coroniță de sânziene și o am aruncat pe casă și la care nu s-o acătat - erau cășile cu paie, nu cu badoc - zicé că moare mai iuti. Ieșeu tăt din casă.

Noi, bătrânii, culejém florile și avem doi copii și socri. Am stat tăt în curte și le-am azvârlit. Fiecare îș arunca coronița lui. Dacă cădé, era zîsa c-a muri.

De la Gheorghe Podină (Gheorghe-a Mitrucului), 61 ani, Ludovica Podină, 65 ani, 22 iunie 1995, Băița de sub Codru

În zua de Sânzâiene duceu flori de sânzâiene la beserică. Ş-apoi mama bătrână meré la holda de mălai și puné câte-o crenguță la siru de mălai - că pe la



Foto: Ioan Nădișan - La vâltoare

Sâzâiene mălaiu era înciupat, avé on mnez de ciup - să sie mălaiu mîndru, galbân ca sânzâienele, să să coacă mălaiu.

De la Luchiana Făt, 74 ani, 25 iunie 1995, Desești

Dacă nu-s înflorite sânzâienele la zua lor, zîce că nu să coace mălaiu, că-l brumează.

De la Traian Podină, 65 ani, 22 iunie 1995, Băița de sub Codru

Dacă sânzâienele nu-s înflorite pe la zua lor, nu se coace mălaiu. Sâzâiana trebe ruptă și pusă la ciup de cucuruz, dacă este ciup pe la Sânzâiene - și iei sânzâiană și pui la cucuruz, așe ni: o pui așe, -ndoită-n două - o pui la cucuruz. Atunci îi vară bună și se coace mălaiu. Dacă nu-i ciup, nu se coace.

De la Luchiana Făt, 77 ani, 29 mai 1998, Desești

S-o întâmplat la noi în zua de Sâzâiene c-o făcut clăci și l-o trăsrit pe gazda căsii; cu căpestrele di la cai și cu toporu de-a umăr o fost.

O săpat, c-o avut tablă mare de pământ. S-o dus să-și adune iepele. Săpașii o vinit acasă.

O vinit vreme gre, el s-o băgat sub un păr ș-acoale l-o atins. Și nu l-o aflat vo patru zile.

Sânzâienele îi sărbătoare gingașă. L-o pedepsit în aceie zi.

De la Cornelia Brândușe, 64 ani, 22 iunie 1995, Băița de sub Codru

Florile de leac trebe culesă în zua de Sânzâiene.

De la Ileana Berci Grigoreanca din Călinești



Foto: Pamfil Bilțiu - Carpetă de Aglaia Popovici, Sighet, 1988

v r e m e a

Dacă plouă la începutul postului lui Sâmpțetru, apoi plouă în fiecare zi până la sfârșitul postului.

Colecția DUMITRU IUGA, Borșa. De la Ileana Coman, inv., 60 ani, 1999.

Când o fost foamete

O fost odată, demult, îmi spuné bunicu, foamete mare. Și mânca pâne de săcară. Ori de alac. Alacu-i un fel de grâu, cu stic lat. Împletem zdiciu în șase, în opt, lat, zicém că împletim în sticu alacului. Alacu are țapă ca orzu. Îl sămănu toamna și-l îmblăteu cu îmblăciu, ca grăul. Îl dădeu la porci, la găini.

În foametea aceea mâncau și un fel de *hașme*, niște cepe mânânte, care se fac multe laolaltă. Zdrobdeu coajă de arini și ciucalăi, îi răjneu și se făcé un fel de ptiță. Se mâncau și bureți usturoi.

Se zîce că și ploile, nu numai seceta, aduce foamete. Așe zîcé bunicu. Mergeu cu boii după bucate, în țară. Ori cu caii. Duceu scânduri, lemn de brad. Le schimbau pe bucate.

Colecția DUMITRU IUGA. De la Ion Pop, 78 ani, 1978, Vișeu de Sus.

Fii econom,
Da` nu fii zgârcit.

Mândră ca o lumniniță.

Eu am prins-o, ié s-o tras,

Inimioara-n mine-o ars:

- Nu te trage, tu copilă,

Că nu-ți face nime silă.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.

De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1673.

Ină, bade, când și când,

Nu tăt zîce că n-ai rând,

Ină, bade, câteodată

Nu lăsa calea uitată

Și pe mine supărată.

Colecția ION VANCEA, Rona de Jos

De la Maria Fetico, 36 ani, 1976.

1674.

Pântru tine, mândra mé,

Nici la oi nu pot ședé,

Nici la oi nu mă pot duce,

Nici în strungă nu pot mulge,

Nici la oi nu pot îmbla,

Nici în strungă nu pot da.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.

De la Dumitru Iuga, 58 ani, 1968

1675.

Păcurar la oi am fost,

Fetele nu mă cunosc,

Mă cunosc pe brăcinar

C-am fost harnic păcurar

Și mă cunosc pe cămeșă

C-am fost harnic la coleşă.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.

De la Dumitru Iuga, 58 ani, 1968

1676.

Pântru tine, Mărioară,

Mi-am lăsat calu la moară,

Frâiele la morăriță

Ș-am zînit să-mi dai guriță

Că guriță ca a ta

N-am găsit la nimenea,

Că gurița de la tine

I ca mnerea de albine.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.

De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1677.

La fereasta de uiagă

Zine-m doru și mă-ntreabă:

- Acasă ești, mândră dragă?

Scoală, mândră, și-mi dă apă!

- Du-te, bade, pân grădină

Că-i găleata pe fântână

Și păharu lângă ié,

Du-te, bădiță, și bé

Că-i scoasă de mâna mé.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.

De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.